

Aleg. 132.

Sprawozdanie

komisyi budżetowej o zamknięciu rachunków fundacyi Stanisława hrabiego Skarbka za rok 1888, 1889, 1890 i 1891, tudzież o sprawozdaniach Wydziału krajowego o tejże fundacyi za rok 1890, 1891 i 1892.

Wysoki Sejmie!

Przekazane komisyi budżetowej do załatwienia sprawozdania Wydziału krajowego obejmują zamknięcia rachunków fundacyi Skarbkowskiej za cztery lata, t. j. od 1888 do 1891 włącznie, a sprawozdania Wydziału o stanie tej fundacyi obejmują trzechletni okres czasu od 1890 do 1892 włącznie.

Wszystkie te sprawozdania są między sobą w ścisłym przedmiotowym związku; komisya uważała przeto za właściwe jednym referatem je załatwić.

Wiadomo, że Wydział krajowy, w myśl aktu fundacyjnego, nietylko ma wpływ bezpośredni na tok spraw bieżących fundacyi przez to, że dwaj członkowie Wydziału w Radzie administracyjnej zasiadają, ale nadto jest Wydział krajowy władzą nadzorczą, której przysłuży prawo kontrolowania zarządu fundacyi, lustrwania dóbr i zakładów fundacyjnych, badania rachunków i udzielania lub odmawiania absolutoryum.

Obowiązkiem zaś Sejmu jest czuwać nad tem, aby Wydział krajowy swojego wpływu na administracyę i swojego prawa kontroli używał dla przestrzegania porządku i ładu w zarządzie, tudzież dla urzeczywistnienia celów fundacyi w sposób jak najwięcej dodatni dla społeczeństwa i kraju.

Zarówno działalność Wydziału krajowego, jak i rozpatrywanie tej działalności przez Sejm w dwojakim iść muszą kierunku — mianowicie:

1. co do stanu majątkowego fundacyi i rezultatów gospodarstwa, prowadzonego przez kuratora i Radę administracyjną;
2. co do stanu zakładu fundacyjnego dla sierot i starców, tudzież co do osiągniętych w tym zakładzie wyników pod względem wychowania sierót.

Po tych wstępnych uwagach przystępujemy najpierw do zdania sprawy o zamknięciach rachunkowych z czteroletniego okresu.

Ostatnie sprawozdanie komisyi budżetowej w tym przedmiocie jest z 4. stycznia 1889.—; objęte były tem sprawozdaniem zamknięcia rachunkowe za rok 1885, 1886 i 1887.

Komisya przedstawiła wówczas w ogólnych zarysach uposażenie fundacyi, które składa się głównie z dóbr ziemskich, obejmujących przeszło 57.000 morgów, w tem 47.000 morgów lasu.

Z tego ogromnego obszaru przypada 36.000 morgów na górskie lasy, podzielone na trzy kompleksy: Smorze, na samej granicy węgierskiej w pow. stryjskim (8.800 m.), Roźniatów w pow. dolińskim (3.800 m.) i Żabie w pow. Kossowskim (23.400 m.).

Reszta dzieli się na pięć kompleksów położonych daleko korzystniej, mianowicie: Drohowyże i Żydaczów w pow. żydaczowskim, Brzozdowce, w pow. bobreckim, dalej Opary, w pow. drohobyckim i Ostałowice w pow. przemysłańskim.

Przy wykupnie prawa propinacyi przyznano fundacyi kapitały wynagrodzenia wynoszące razem 422.550 zł. z której to sumy do końca r. 1891 zrealizowano 384.150 zł. Te kapitały przedstawiają wartość wykupionego prawa propinacyi, które dawniej objęte było ogólną wartością dóbr 1.620.175 zł.

Inwentaryalna wartość dóbr uległa zatem zmianie, gdyż prawo propinacyi zostało od ziemi odłączone a ekwiwalentem tego prawa jest suma 422.550 zł. przyznana tytułem kapitałów wykupna.

Uznała to w zasadzie Rada administracyjna, lecz mimo tego pozostawiono w bilansach r. 1890 i 1891 wartość dóbr niezmienioną. Dopiero w rachunkach r. 1892 jest już obniżona wartość dóbr o całą sumę 384.150 złr. kapitałów propinacyjnych, już zrealizowanych.

Wartość zakładu drohowyżkiego 537.035 zł. 56 ct. obliczona jest według kosztów budowy, bez względu na to, że zakład ten, mianowicie budynki i urządzenie wewnętrzne, z upływem czasu tracą na wartości.

Gmach teatralny zaś, w obecnym stanie i przy nader szczupłych dochodach nie może wraz z realnością Kortumówka przedstawiać wartości 616.182 zł. 79 ct.

Z gmachu teatralnego było w r. 1891 zaledwie 5.712 zł. czystego dochodu, a gdyby administracya poczyniła te wydatki, jakie dla utrzymania budynku w odpowiednim stanie, tudzież dla uczynienia zadość najkonieczniejszym przynajmniej sanitarnym wymogom są niezbędne, nie byłoby z tego gmachu żadnego zgoła dochodu.

Nie da się przeto usprawiedliwić wysoka wartość inwentaryalna tego gmachu w bilansach zamieszczana, a należałoby tę wartość odpowiednio obniżyć, co byłoby wskazaniem nietylko dla umożliwienia jasnego poglądu na stosunki majątkowe fundacyi, ale nadto dlatego, aby nie narażać fundacyi na zbyt wysoki wymiar ekwiwalentowej należitości rządowej.

Administracya dóbr i zakładów fundacyjnych prowadzoną jest na podstawie budżetów, które Rada administracyjna corocznie uchwała, a każde przekroczenie w dziale wydatków lub też uzyskanie dochodu w wysokości niższej od preliminowanej, należyte usprawiedliwionem być musi.

Wydział krajowy, przechodząc poszczególne zamknięcia rachunków, wykazuje w swych sprawozdaniach, że przekroczenia budżetowe zostały usprawiedliwione, a rachunki za lata 1888 do 1891 włącznie uznano za rzetelne i wydano administracyi absolutoryum.

Komisya co do tych zamknięć rachunkowych następujące czyni uwagi:

I. Zamknięcie rachunków za rok 1888.

Rok ten zamknięto niedoborem; suma bowiem	
dochodów wyniosła	283.969 zł. 89 ¹ / ₂ ct.
wydatków zaś	297.335 „ 11 „
niedobór zatem wynosi	13.365 zł. 21 ¹ / ₂ ct.

Wydatki przekroczyły budżet o 28.120 zł. 13 ct. a jakkolwiek przekroczenie to pokryte zostało częściowo zwiększonym dochodem, który przewyższył preliminarz o 15.470 zł 69¹/₂ ct. to jednak wydatki były jeszcze wyższe od dochodów o kwotę wymienioną tu jako niedobór.

Wydział krajowy zażądał od Rady administracyjnej szczegółowego uzasadnienia potrzeby przekroczeń budżetu, któremu to wezwaniu Rada sprawozdaniem z 20. sierpnia 1889 uczyniła zadość.

Wyjaśnienia przedłożone w tem sprawozdaniu uznał Wydział krajowy jako dostateczne; mianowicie przekroczenie budżetu w rubryce dotyczącej gmachu teatralnego w kwocie 7.063 zł. 59 ct., zostało spowodowane zwiększoną zaległością w czynszach tudzież potrzebą restauracyi i rekonstrukcyi gmachu, przekroczenie zaś preliminarza wydatków zakładu drohowskiego, wynoszące 9.531 zł. 17¹/₂ ct., jest tylko pozornie tak znaczne, gdyż remanenta zakładu zwiększyły się o 7.179 zł. 37 ct. wobec czego właściwe przekroczenie obniża się do kwoty 1351 zł. 80¹/₂ ct.

Co do zarządu dóbr zauważyła Rada administracyjna, że zaległości z czynszów dzierżawnych, które z końcem r. 1888 wynosiły 15.832 zł. 27 ct. obniżyły się w ciągu roku 1889 bardzo znacznie, gdyż ²/₃ części tych zaległości spłacono, a pozostała ¹/₃ część w kaucyach dzierżawnych dostateczne ma zabezpieczenie.

Także zaległości w czynszach propinacyjnych, wynoszące 7.771 zł. 81 ct. mają pokrycie w kaucyach wartości 7.110 zł. 22 ct.

W dochodach z lasów uzyskano o 4.151 zł. 27 ct. więcej, aniżeli preliminowano, skutkiem czego rubryka dochodów z dóbr wykazała wynik znacznie korzystniejszy od preliminarza.

Bilans majątku zarodowego, wykazujący wartość dóbr i realności, tudzież kapitałów fundacyjnych w włączonej sumie . . . . . , ... 3,059,324 zł. 15 ct. nie różni się w tej pozycji od bilansu z roku poprzedniego, który taką samą wartość wykazywał.

W majątku obrotowym jednak wykazuje bilans zmniejszenie stanu majątkowego o sumę 48.952 zł. 74 ct. — a to głównie z powodu nowego oszacowania ruchomości w zakładzie drohowskim, co przez kilka lat się nie odbywało, a przeprowadzone z końcem roku 1888 wykazało zmniejszoną wartość tych ruchomości.

Zdaniem komisji budżetowej takie postępowanie nie jest właściwe; wartość bowiem ruchomości, według przyjętych powszechnie zasad sporządzania bilansu, z końcem roku przy inwentowaniu powinna być podaną w kwotach zgodnych z rzeczywistością, przyjmowanie zaś wartości takich przedmiotów przez szereg lat bez zmiany, a następnie dopiero obniżenie ich wartości na podstawie oszacowania, utrudnia należyty pogląd na stan majątkowy fundacyi.

Ponieważ w niektórych rachunkach wykazano przyrost majątku, przeto ostateczne obniżenie wartości wynosi z końcem roku 1888 sumę 42.932 zł. 81 ct.

Zamknięcie rachunków za rok 1889.

Rok ten jest od szeregu lat pierwszym, który nie tylko nie zakończył się niedoborem budżetowym, ale nawet wykazał nadwyżkę dochodów.

Jakkolwiek przy uchwaleniu budżetu z sumą wydatków	291.271 zł. 33 ct.
a dochodem wynoszącym tylko	285.745 „ — „
przewidziano niedobór	5.526 zł. 33 ct.

to jednak w zamknięciu jest rezultat daleko korzystniejszy, wydatki bowiem wynosiły faktycznie	292.034 zł. 29 ct.
dochody zaś wzrosły do	312.067 „ 96 ¹ / ₂ „
zatem nadwyżka dochodów	19.973 zł. 67 ¹ / ₂ ct.

Na ten dodatni rezultat wpłynęło przedewszystkiem zwiększenie dochodów z dóbr; preliminowano bowiem czysty dochód . . . . . 110.471 zł. 47 ct.
a osiągnięto faktycznie . . . . . 120.194 „ 90¹/₂ „
zatem więcej . . . . . 9.723 „ 43¹/₂ „

Także realności lwowskie dały o 2.033 zł. 71 ct. więcej dochodu, aniżeli preliminowano.

W rubryce obejmującej wydatki na zakład drohowyżki wykazuje zamknięcie rachunków rezultat o 8.768 zł. 04 ct. korzystniejszy od budżetu; wydano bowiem zamiast dozwolonej budżetem sumy . . . . . 99.354 zł. 37 ct.
tylko . . . . . 91.007 „ 51 „
przez co zarząd centralny zaoszczędził kwotę powyżej przytoczoną. Równocześnie jednak zmniejszyła się wartość remanentów zakładu o 8.112 zł. 04 ct.

Bilans ogólny fundacyi wykazuje w majątku zarodowym wartość dóbr, realności i t. d. w sumie 3,059.324 zł. 15 ct., zatem w tej samej cyfrze, co w roku poprzednim, w majątku obrotowym zaś wykazany jest przyrost w kwocie 13.503 zł. 09¹/₂ ct. — a z doliczeniem przyrostu w innych rachunkach okazuje się zwiększenie majątku fundacyjnego o kwotę 15.927 zł. 50¹/₂ ct.

Zamknięcie rachunków za rok 1890.

Z końcem roku 1889 nastąpiło wykupno prawa propinacyi, skutkiem czego obniżył się znaczenie dochód z dóbr. Według sprawozdania Wydziału przynosiły czynsze propinacyjne w roku 1889 . . . . . 31.695 zł. 65 ct.
odsetki zaś od kapitałów propinacyjnych przyniosły w r. 1890 tylko . . . . . 19.072 „ 12 „
zatem ubytek dochodów . . . . . 12.623 zł. 53 ct.

Dochody i wydatki w funduszu obrotowym były w roku 1890 znacznie wyższe, aniżeli w latach poprzednich; przeprowadzono bowiem pokrycie wierzytelności funduszu obrotowego, ciężącej na dobrach Kulików, pobierając na umorzenie tej wierzytelności kapitał wykupna za propinację w Kulikowie.

Skutkiem tego wydatki wynosiły . . . . . 434.364 zł. 52 ct.
dochody . . . . . 422.905 „ 97¹/₂ „
niedobór . . . . . 11.458 zł. 54¹/₂ „

Koszta utrzymania zakładu drohowyżkiego wynosiły w r. 1890 sumę 100.064 zł. 64¹/₂ ct. a przekroczenie budżetu wynosi 6.650 zł. 01¹/₂ ct. co wynikło głównie ze zmniejszonych dochodów gospodarstwa własnego i warsztatów.

W bilansie wykazano zwiększenie majątku zarodowego w sumie 163.750 zł., lecz według zdania komisji mylnie; zwiększenie to bowiem przypada na efekta, do których przyłączono część kapitału propinacyjnego, tak iż z końcem roku 1890 wartość ich wynosiła . . . . . 450.022 zł. 38 ct.
podczas gdy z końcem r. 1889 te efekta przedstawiały wartość tylko 286.272 „ 38 „
zatem w r. 1890 więcej . . . . . 163.750 zł. — ct.

Pozostawiono jednak w bilansie wartość dóbr ziemskich niezmienną jak w roku poprzednim w sumie . . . . . 1.620.175 zł. — ct.

Ten sposób bilansowania jest oczywiście błędny; jeżeli bowiem, jak Wydział krajowy w swoim sprawozdaniu zaznacza, wykupno propinacyi uszczupliło dochód z dóbr fundacyjnych

o przeszło 31.000 zł. to niemożna przecież twierdzić, że wartość tych dóbr, pomimo wykupna propinacyi, została niezmienioną, i należało zrealizowany już kapitał propinacyjny potrącić od inwentaryjalnej wartości dóbr, przez co uniknęłoby się wykazywania fikcyjnego zwiększenia majątku zarodowego.

Zamknięcie rachunku za rok 1891.

Preliminarz na rok 1891 zawierał w dziale wydatków	294.307 zł. 79 ct.
w dochodach zaś	287.717 „ 62 „
zatem niedobór	<u>6.590 zł. 17 ct.</u>

Zamknięcie rachunków wykazało dochody	349.709 zł. 32 ct.
wydatki	345.603 „ 23 „
nadwyżka dochodu	<u>4.106 zł. 09 ct.</u>

Rezultat zatem okazał się o 10.469 zł. 26 ct. korzystniejszym od budżetu.

Ten wynik dodatni zawdzięczać należy znacznemu podwyższeniu dochodów z dóbr. Osiągnięto bowiem czystą intratę w sumie	106.894 zł. 44 ct.
zamiast preliminowanej	89.300 „ 88 „
zatem więcej	<u>17.593 zł. 56 ct.</u>

Gmach teatralny przyniósł w r. 1891 o 2.993 zł. 54 ct. mniej, aniżeli preliminowano, a czysty dochód z tego gmachu wynosił tylko 5.712 zł. 67 ct.

Utrzymanie zakładu drohowskiego kosztowało	106.968 zł. 53 ct.
a gdy preliminowano tylko	96.522 „ 31 „
przeto wydano więcej	<u>10.445 zł. 76 ct.</u>

Znaczne to podwyższenie wydatków usprawiedliwia Rada administracyjna wzrostem cen artykułów żywności, tudzież zwiększeniem kosztów dostawy drzewa.

W bilansie majątku zarodowego za rok 1891 znalazła komisya usterki formalne, analogiczne do tych, które przy bilansie r. 1890 wytknęła.

Wartość dóbr pozostawiono jeszcze niezmienioną w sumie 1.620.175 zł. — stan efektów zaś, znowu skutkiem zrealizowania części kapitału propinacyjnego, podniósł się do sumy	632.322 zł. 38 ct.
a gdy w poprzednim bilansie efekta przedstawiały wartość	450.022 „ 38 „
przeto przybyło	<u>182.300 zł. — ct.</u>

Przed wykupnem prawa propinacyi wartość efektów wynosiła tylko	286.272 zł. 38 ct.
zatem do końca roku 1891 przez zrealizowanie kapitałów propinacyjnych zwiększył się stan efektów o sumę	345.050 zł. — ct.

W zamknięciu rachunków całą tę sumę wstawiono do stanu biernego, obok długów hipotecznych, co zdaniem komisji jest całkiem nieodpowiednie, gdyż kapitał propinacyjny, będącego częścią majątku fundacyi, niemożna uważać jako dług.

W ten sposób wykazano całą czystą wartość majątku zarodowego w bilansie za rok 1891 tylko w sumie	3.059.624 zł. 15 ct.
a gdy bilans za rok 1890 wykazywał stan tego majątku	3.223.074 „ 15 „
przeto wynikałoby stąd zmniejszenie majątku o	<u>163.550 zł. — ct.</u>

Lecz w zamknięciu rachunkowym za rok 1891, takiego zmniejszenia nie wykazano, tylko od całej czystej wartości stanu czynnego z końcem r. 1890 wykazanego w sumie . . . . . 3,223.074 zł. 15 ct.
 potrącono kapitał propinacyjny w r. 1890 podjęty . . . . . 163.550 „ — „
 i obniżoną w ten sposób wartość w sumie . . . . . 3,059.524 „ 15 „
 porównano z wartością majątku zarodowego z końcem roku 1891 obliczoną.

Wydział krajowy nie wyjaśnia, dlaczego i w zamknięciu rachunkowym za rok 1891 nie wykonano jeszcze uchwały Rady administracyjnej o potrąceniu kapitału propinacyjnego z wartości inwentaryjalnej dóbr, — a komisya budżetowa przekonała się, że tę uchwałę wykonano dopiero w r. 1892, w ten sposób, że od dawnej inwentaryjalnej wartości dóbr . . . . . 1,620.175 zł. — ct.
 potrącono zrealizowane do końca r. 1891 kapitały propinacyjne . . . . . 384.150 „ — „
 a resztującą sumę . . . . . 1,236.025 „ — „

przyjęto jako wartość dóbr na rok 1892.

W obrotowym majątku fundacyi wykazano przyrost o 2.110 zł. 06 ct. a zwiększenie całego majątku fundacyi o 6.490 zł. 78 ct.

Ogólne wrażenie z przeglądu zamknięć rachunkowych z czteroletniego okresu jest dodatnie, zwłaszcza jeżeli się przypomni, jaki był stan administracyi w latach dawniejszych.

Rachunki z lat 1885 do 1887 komisji budżetowej do zbadania przekazane wykazywały znaczne niedobory, mianowicie:

za rok 1885	55.533 zł 06 ct.
„ „ 1886	54.737 „ 67 „
„ „ 1887	7.232 „ 42 „

Właściwy zaś niedobór był jeszcze znacznie większy, gdyż jak komisya w swoim sprawozdaniu o zamknięciu rachunkowym za rok 1886 obliczyła — w **tym jednym roku** niedobór rzeczywisty wynosił 122.065 zł. 48 ct.

Dlatego też stan kapitałów fundacyi, który już w latach poprzednich obniżył się o 50.000 zł. — w jednym tylko roku 1886 zmniejszył się o sumę 80.000 zł.

Czysty dochód roczny z dóbr w trzechleciu od 1885 do 1887 wynosił przeciętnie 94.000 zł.

Obecnie stosunki finansowe fundacyi zostały uregulowane, niedobory usunięto, a dochody z dóbr stopniowo wzrastają.

Według załączonego % zestawienia tabelarycznego wynosił czysty dochód z dóbr

w r. 1888	109.579 zł. 64 ct.
w r. 1889	115.727 „ 53 „

Te cyfry obejmują także dochód z propinacyi, który wynosił 31.695 zł. 65 ct.

Cheąc zatem porównać dochody z całego czteroletniego okresu trzeba wyłączyć dochód propinacyjny, który faktycznie odpadł w r. 1890, a w jego miejsce weszły odsetki od obligacyi propinacyjnych.

Czysty zatem dochód z dóbr, z wyłączeniem propinacyi, wynosił:

w r. 1888	77.883 zł. 99 ct.
„ 1889	84.031 „ 88 „
„ 1890	92.657 „ 38 „
„ 1891	105.158 „ 86 „

Widzimy zatem bardzo znaczne powiększenia dochodów, świadczące o troskliwej administracji dóbr.

Oprócz majątków ziemskich, tworzących stałe uposażenie fundacyi, posiada fundacya dobra Kulików, nabyte celem zabezpieczenia pretensyi z powodu defraudacyi kasowej, o której była mowa w poprzednich sprawozdaniach Wydziału krajowego i komisyi budżetowej.

Deficyt kasowy w sumie 33.399 zł. 79 ct. został, jak wiadomo, zabezpieczony na dobrach Kulików i Doroszków, na podstawie dokumentów, które uzyskał zarząd fundacyi bezzwłocznie po wykryciu deficytu. W dalszem następstwie była fundacya zmuszona kupić dobra Kulików za sumę 99.925 zł.; — na ten cel zaliczono z majątku fundacyi sumę 50.000 zł. — a resztę ceny kupna intabulowano na dobrach.

Ponieważ kapitał propinacyjny z dóbr Kulików i Doroszków przyznany został w sumie 92.892 zł. 92 ct. w. a. gotówką, przeto tą sumą, tudzież dochodami z dóbr i ceną kupna sprzedanych niektórych parcel, pokrytą została cała zaliczka z majątku fundacyjnego 50.000 zł. z odsetkami, tudzież odebrała fundacya całą kwotę, uronioną przez deficyt kasowy, a to wraz z wszelkimi procentami i kosztami, o czem Rada administracyjna złożyła Wydziałowi krajowemu szczegółowe sprawozdanie.

Po zupełnem pokryciu deficytu, tudzież zaliczki na kupno Kulikowa, pozostała jeszcze fundacya w posiadaniu takich obiektów, których wartość inwentaryalną na rok 1893 przyjęto w sumie 14.416 zł., a których wartość rzeczywista jest prawdopodobnie znacznie wyższą.

W ten sposób sprawa deficytu kasowego, która zagrażała fundacyi bardzo znaczną stratą, zakończoną została nie tylko bez żadnego uszczerbku dla majątku fundacyi, ale nadto okazał się znaczny zysk przy zakupie Kulikowa, co z uznaniem skonstatować należy.

W osobnych dwóch sprawozdaniach przedstawił Wydział krajowy stan fundacyi Skarbkowskiej za lata 1890, 1891 i 1892, przypominając na wstępie, że kontrolę i nadzór ogólny nad fundacją wykonuje przez szkona kas we Lwowie i Drohowyżu, przez lustrację zakładu drohowyżkiego, tudzież przez rozpatrywanie uchwał Rady administracyjnej bądź to w sprawach personalnych, bądź też w takich przedmiotach, przy których załatwieniu wymagane jest zatwierdzenie Wydziału w myśl obowiązującej instrukcyi.

Szkona kasy centralnej we Lwowie przeprowadzano corocznie, a znaleziono zawsze stan gotówki i efektów zgodny z księgami. Komisya szkonn. zauważyła tylko w r. 1891, że obligacye propinacyjne nie są na rzecz fundacyi zawinkulowane; brak ten Wydział krajowy polecił zaraz usunąć.

Lustracye zakładu drohowyżkiego także corocznie przeprowadzano. Znaleziono nsterki w manipulacyi magazynowej i rachunkowej komisya podawała do wiadomości Wydziału, poczem wzywano Radę administracyjną o uchylene skonstatowanych wadliwości.

W roku 1891 kurator zasuspendował rachmistrza i naczelnika warsztatów, a od Wydziału krajowego zażądał wysłania urzędników w celu przeprowadzenia śledztwa. Przy pomocy urzędników rachunkowych Wydział wykrył istotnie znaczne nieporządki; mianowicie w zarządzie warsztatów doszło do tego, że naczelnik sprzedawał wyroby, a pieniądze zatrzymywał u siebie. Wskutek śledztwa zwrócił naczelnik warsztatów zaraz większą część zatrzymanych pieniędzy, resztę zaś w r. 1892; mimo tego usunięto go z posady, a ten sam los spotkał rachmistrza.

Pomimo tych zmian w personalu administracyjnym zakładu znaleziono także w r. 1892 przy lustracyi niektóre nieprawidłowości, mianowicie w rachunkach magazynowych. Co do warsztatów jednak skonstatowała komisya polepszenie stanu rzeczy pod względem gospodarczym; podniosła się także wartość produkcji warsztatowej, tudzież zysk ztąd wynikający.

Z końcem r. 1891 zamianowano kapelanem zakładu i kierownikiem szkoły ks. Antoniego Langa, który jednak wkrótce z tej posady ustąpił, a w jego miejsce mianowany został ks. Lewandowski, lecz i ten niedługo pozostawał na tem stanowisku.

Obecnie jest rozpisany konkurs na posadę dyrektora zakładu.

Częste zmiany w osobach tak dyrektora zakładu, jak i naukowego kierownika szkoły, muszą oddziaływać ujemnie na rezultaty wychowawcze. Należałoby też starać się usilnie o zapewnienie dla szkoły zakładowej odpowiedniego fachowego kierownika, a oszczędność pod względem wynagrodzenia kierującego nauczyciela byłaby niewłaściwą, gdyż od należytego wyboru zależy w znacznej części pomyślność rozwoju szkoły.

Zdaniem komisji przedewszystkiem do tego dążyć trzeba, aby szkoła zakładu była pod każdym względem wzorową.

Przyjmując sieroty, pozbawione często wszelkiej opieki domowej i narażone przed wejściem do zakładu na najgorsze wpływy, dyrekcya liczyć się musi z tem, że zakład drohowszki ma do czynienia z młodzieżą daleko więcej skłonną do wybryków, daleko trudniej dającą się poddawać, aniżeli jakakolwiek inna szkoła.

Tem więcej należy baczyć na jak najstaranniejszy dobór sił nauczycielskich, choćby to było połączone z większymi wydatkami.

Komisya budżetowa, chcąc się przekonać, czy prowadzenie szkół zakładowych jest odpowiednie, zasięgnęła informacji w Radzie szkolnej krajowej, która według obowiązujących przepisów ma prawo badać stan szkół zakładu, mających prawo publiczności.

Z aktów Rady szkolnej krajowej przekonaliśmy się, że inspektor p. Baranowski zwiedzał zakład w październiku r. 1893, a równocześnie lustrował inspektor p. Franke stan i urządzenie kursów dopełniających, których zadaniem jest przygotować wychowanków zakładu do zawodów przemysłowych.

Z relacji przedłożonej Radzie szkolnej krajowej okazuje się, że urządzenie zakładu wymagałoby wielu zmian, co się zaś tyczy personalu nauczycielskiego skonstatowano ważne braki.

Według statutu dyrektor zakładu miał być kierownikiem tak administracyjnym jak i wychowawczym; po ustąpieniu pierwszego dyrektora mianowano dyrektorami zakładu osoby, nie mające nauczycielskiej kwalifikacji; stąd wynikła konieczność mianowania osobnego kierownika szkoły.

Zakład mógł na tem wiele zyskać, gdyż myśl połączenia w jednym ręku kierownictwa administracyjnego i wychowawczego była, według naszego zdania, niefortunna.

Lecz poruczając urząd kierownika szkoły katechezie zapomniano, że nie jest on w stanie kontrolować naukę, mając sam bardzo liczne godziny własnego wykładu. To też wspomniane sprawozdanie inspektora krajowego na tę okoliczność zwraca uwagę władz kompetentnych, wskazując na konieczność dodania kierownikowi szkoły pomocnika, któryby go wyręczał w wykładach i umożliwił w ten sposób wykonywanie kontroli nad podwładnymi nauczycielami.

Podezas wizytacji w r. 1893 szkoła zakładu była bez kierownika, a nawet bez katechety; funkcję tę pełnił tylko chwilowo i dorywczo zakonnik z sąsiedniego klasztoru.

Taki stan rzeczy uważać musi komisya jako nader wadliwy, a jeżeliby złemu wkrótce nie zaradzono, mogłyby stąd wynikać następstwa jak najgorsze dla przyszłości zakładu i dla wychowującej się w nim młodzieży.

Nadzór nad wychowankami w godzinach pozaszkolnych wykonują dozorecy, którzy, według spostrzeżeń inspektora okręgowego, zadaniu swemu pod względem wychowawczym nie odpowiadają. Zdaniem komisji należy też uznać słuszność uwagi, zamieszczonej w sprawozdaniu do Rady szkolnej krajowej, że byłoby najwłaściwiej do nadzoru nad wychowankami powołać ludzi wykształconych pedagogicznie w seminariach nauczycielskich, a możnaby użyć ich także do pomocy przy udzielaniu nauk szkolnych.

Pocieszającym jest fakt, że w szkole żeńskiej pod kierownictwem Felicjanek i nadzór i nauka odbywają się prawidłowo, a staranność Sióstr Felicjanek zakługuje na wszelkie uznanie.

Krytyczne uwagi kompetentnej władzy szkolnej powinny, zdaniem komisji budżetowej, skłonić Radę administracyjną do wglądnięcia bliżej w organizację szkół fundacyjnych, celem usunięcia wytkniętych wadliwości.

Trudno bowiem spodziewać się dobrych skutków z wychowawczego zakładu w Drohowsku, jeżeli nie będzie tam szkół pod każdym względem wzorowo urządzonych i prowadzonych.

Należałoby także przystąpić do zbadania, czy statut organizacyjny, uchwalony przez Radę administracyjną przed 20 laty, jest jeszcze dziś odpowiedni wobec zmienionych stosunków

Ubiegłe dwudziestolecie przyniosło znaczne zmiany w stosunkach ekonomicznych i społecznych, a zadanie, jakie zakreślił wspaniałomyślny fundator zakładowi Drohowskiemu, staje się coraz trudniejszym do spełnienia.

Celem zakładu, wskazanym w art. I. statutu organizacyjnego jest wychować sieroty tak, „aby wychowañcy, stanawszy o własnych siłach, stawali się enotliwymi i pożytecznymi członkami społeczeństwa“.

Art. 21. statutu postanawia, że należy sieroty z zakładu wyprawiać tak wykształcone, aby mogły same się utrzymać. Lecz w tym samym artykule jest powiedziano, że można wyprawić z zakładu chłopców mających lat 15, a dziewczęta mające lat 14.

Według art. 22. zakład udzielać ma sierotom zaliczek na odbycie wędrowek, dla zwiedzenia cenniejszych fabryk i pracowni w zakresie obranego rzemiosła.

Tenże sam artykuł wspomina także o zaliczkach dla wychowañców dla rozpoczęcia własnego gospodarstwa. — Wszystkie te postanowienia świadczą, że przy założeniu i otwarciu instytutu miano na oku rozciągnięcie troskliwej opieki nad wychowañcami także po opuszczeniu zakładu. Lecz w sprawozdaniach Wydziału krajowego nie znajdujemy żadnej wzmianki o działalności zakładu w tym właśnie, może najważniejszym kierunku, opiekowania się wychowañcami także po opuszczeniu zakładu.

Brak także wszelkich wiadomości o dalszem zachowaniu się wychowanków i powodzeniu ich po wyjściu z zakładu; niema śladu w sprawozdaniach Wydziału o tem, czy zakład stara się o pomieszczenie wychowanków, czy udziela im pomocy na dalsze kształcenie, lub też zaliczek na rozpoczęcie własnego gospodarstwa.

A trzeba się liczyć z tem, że coraz trudniejsze są warunki pracy rękodzielniczej w naszym kraju, i coraz silniej nurtują szkodliwe prądy między ludnością robotniczą i rękodzielniczą. Niemożna też uchylić się od obawy, że wychowañcy zakładu, gdy opuszczą zakład w wieku 15 do 18 lat i nagle znajdują się nietylko w obec ciężkich warunków egzystencji ale i w obec tych szkodliwych prądów, — łatwo mogą zwiechnąć całą swoją przyszłość i pójść na bezdroża. W takim razie straconą jest bezpowrotnie cała praca nad wychowaniem młodego rękodzielnika, który zamiast być pożytecznym członkiem społeczeństwa, pomnaża tylko szeregi malkontentów; — a niepodobna od chłopca kilkunastoletniego wymagać takiej siły przekonań, takiego hartu w zasadach religijnych i moralnych, aby go nie zachwiały złe podszepty i zgubne przykłady, jeżeli się znajdzie puszczone samopas, pozostawiony własnym tylko, jeszcze słabym siłom, w coraz trudniejszej walce o byt.

W dzisiejszych stosunkach byłoby zatem ze wszech miar wskazanem poddać dojrzałej rozprawce pytanie, czy nie należałoby przystąpić do zmiany statutu organizacyjnego zakładu Drohowskiego z roku 1874 w tym celu, aby zapewnić społeczeństwu rzeczywistą korzyść z instytucji, tak hojnie wyposażonej, choćby to miało spowodować zwiększenie kosztów, lub ograniczenie liczby wychowanków. Jest bowiem niewątpliwie daleko pożyteczniej — wykształcić mniejszą ilość rzemieślników, lecz zapewnić im, przez gruntowne i wszechstronne wykształcenie zawodowe, po-

myślną przyszłość, — aniżeli wyprawiać z zakładu corocznie większą liczbę niedostatecznie uzdolnionych chłopców, którzy niepotrafią zdobyć sobie odpowiedniego stanowiska, a tem samem i społeczeństwu nie przyniosą pożytku.

Do tych uwag ogólnych komisya czuła się obowiązana, gdyż coraz częściej można słyszeć obawy, czy istotnie Zakład drohowycki, przy teraźniejszej organizacyi, w obec zmienionych stosunków, wielkiemu a trudnemu zadaniu swemu poddać może. Zbadanie dokładne tej kwestyi jest niewątpliwie obowiązkiem Wydziału krajowego, a komisya nie wątpi, że usiłowaniom kuratora i Rady administracyjnej powiedzie się przeprowadzić w zakładzie drohowyckim zmiany, jakie okażą się potrzebnemi dla osiągnięcia celów fundacyi.

Komisya budżetowa wnosi zatem:

Wysoki Sejm raczy uchwalić:

1) Sejm przyjmuje do wiadomości sprawozdanie Wydziału krajowego o fundacyi Skarbkowskiej za lata 1890, 1891 i 1892, tudzież o zamknięciach rachunków tej fundacyi za lata 1888, 1889, 1890 i 1891.

2) Sejm poleca Wydziałowi krajowemu, aby w porozumieniu z Radą szkolną krajową zbadał potrzebę reorganizacyi szkół w zakładzie Drohowyckim.

3. Sejm poleca Wydziałowi krajowemu, aby po zasięgnięciu opinii fachowej wziął pod rozwagę potrzebę zmiany statutu organizacyjnego zakładu wychowawczego w Drohowyżu.

We Lwowie 2. lutego 1894.

Zastępa przewodniczącego:
Stanisław Badeni.

Sprawozdawca:
Skalkowski.

Alegat do sprawozdowania komisji budżetowej o fundacyi Skarbkowskiej.

W y k a z

dochodów i wydatków z dóbr należących do fundacyi śp. St. hr. Skarbka
w latach 1888 do 1891 włącznie.

	D o c h ó d			W y d a t e k			Czysty d o c h ó d		
	zł.	ct.	¹ / ₂	zł.	ct.	¹ / ₂	zł.	ct.	¹ / ₂
1888.									
Brzozdowce	44.684	58	1	14.335	86	—	30.348	72	1
Drohomyże	58.130	16	—	32.706	07	—	25.424	09	—
Opary	17.409	01	—	6.625	65	—	10.783	36	—
Ostałowice	9.730	72	—	3.627	18	—	6.103	54	—
Roźniatów	20.175	86	1	11.975	19	—	8.200	67	1
Smorze	15.854	01	—	8.408	03	1	7.445	97	1
Żabie	18.020	47	1	7.092	52	1	10.927	95	—
Żydaczów	14.463	40	—	4.118	07	—	10.345	33	—
Razem	198.468	22	1	88.888	58	—	109.579	64	1
Dochód z propinacyi wynosił łącznie 31.695 zł.									
1889.									
Brzozdowce	40.457	53	1	14.850	26	—	25.607	27	1
Drohomyże	60.456	57	—	35.794	38	—	24.662	19	—
Opary	22.259	03	—	6.899	92	—	15.359	11	—
Ostałowice	10.565	99	—	4.864	70	—	5.701	29	—
Roźniatów	21.235	52	—	10.838	34	—	10.397	18	—
Smorze	16.305	23	—	8.041	61	—	8.263	62	—
Żabie	23.494	91	—	6.795	22	—	16.699	69	—
Żydaczów	13.687	50	—	4.650	32	—	9.037	18	—
Razem	208.462	28	¹ / ₂	92.734	75	—	115.727	53	1
Dochód z propinacyi wynosił łącznie 31.695 zł.									
1890.									
Brzozdowce	38.991	98	—	16.828	67	—	22.163	31	—
Drohomyże	50.326	99	—	32.853	43	—	17.473	56	—
Opary	23.570	09	—	9.474	71	—	14.095	38	—
Ostałowice	12.728	01	—	4.850	92	—	7.877	09	—
Do przeniesienia	125.617	07	—	64.007	73	—	61.609	34	—

	D o c h ó d			W y d a t e k			Czysty d o c h ó d		
	zł.	ct.	¹ / ₂	zł.	ct.	¹ / ₂	zł.	ct.	¹ / ₂
Z przeniesienia	125.617	07	—	64.007	73	—	61.609	34	—
Różniatów	22.756	18	—	17.232	19	—	5.523	99	—
Smorze	15.089	89	—	7.954	65	—	7.135	24	—
Żabie	17.269	02	—	6.101	93	—	11.167	09	—
Żydaczów	11.904	52	—	4.682	80	—	7.221	72	—
Razem	192.636	68	—	99.979	30	—	92.657	38	—
Dochodu z propinacyi nie było wcale.									
1891.									
Brzozdowce	38.372	79	—	14.713	98	—	23.658	81	—
Drohowyże	60.472	67	—	31.587	66	—	28.885	01	—
Opary	20.617	33	—	10.464	31	—	10.153	02	—
Ostałowice	16.527	39	—	8.099	92	—	8.427	47	—
Różniatów	28.541	26	—	22.094	39	—	6.446	87	—
Smorze	15.321	94	—	7.456	12	—	7.865	82	—
Żabie	17.794	54	—	5.779	49	—	12.015	05	—
Żydaczów	11.996	—	—	4.289	19	—	7.706	81	—
Razem	209.643	92	—	104.485	06	—	105.158	86	—
Dochodu z propinacyi nie było wcale.									